

DE ZIEL

Het is goed om wat langer stil te staan bij de ziel. Door 'haar' zijn we belevende wezens en het beleven bepaalt de *waarde* van het leven. Lief en leed, geluk en smart.

Wanneer je aan de aanvang van het leven op aarde denkt, dan bedenk en beleef je het pasgeboren menskenkind, dat naakt en alleen op aarde komt, lichamenlijk afgezonderd van de medemens. Het ademt in, het kindje, en begint te huilen.

Daarvoor zijn fysiologische verklaringen. Maar met het oog op de *beleving* is het duidelijk dat het een duik in de eenzame duisternis is. Natuurlijk weten we, wanneer we religieus-spiritueel beleven, dat er meer is dan wat je met ogen en oren waarneemt. Maar de uiterlijk zichtbare naakte alleenheid heeft ook een betekenis.

Veel zuigelingen hebben in onze technisch geperfectioneerde tijd problemen met het vinden van het heilzame ritme in voeding en slaap. Je kunt goed begrijpen dat moeders doen, wat vroeger als verderfelijke verwennerij werd gezien: voeding 'on demand' en in slaap wiegen. Je wilt de eenzaamheid opheffen en de gewenning aan het aardebestaan met heel je hart steunen.

Als het kindje groter wordt neemt dat andere vormen aan. Wanneer je terugvoelt in je kindertijd dan ken je de gelukzalige momenten en de diep verdrietige momenten. Het uitbundig rennen en lachen, het huppelen, de verwachting van al het leuke wat het leven je te bieden heeft. Maar ook de pijn bij het vallen, de schrik bij boosheid die je niet begrijpt, de afwijzing en de daaropvolgende eenzaamheid. Het mooiste zijn de momenten van troost. De dichter Novalis heeft dit kinderlijke beleven op een spiritueel-religieus niveau omhoog

geheven in zijn lied over Maria, het veertiende geestelijke lied.²

Vanuit de omvattende kosmische oceaan heb je je uit het voorgeboortelijke samengetrokken in dat eenzame, afgezonderde, verdichte fysieke lichaam en het kan zijn dat je het uitstervende geluk hebt gehad om het wezenlijke van de Mariaverering te vatten. Zij wordt ook wel Sterre der Zee genoemd, ze is een herinnering aan het kosmische bestaan van het voorgeboortelijke. En Novalis bezingt hoe het kind nog aan haar rokken hangt in een gelukzalige wereld waarin het met de kleine God op haar arm mag spelen en in haar ogen steeds erbarmen en troost vindt. Maar later staat die wereld ver van je af. Je bent verhard geraakt in je verdichting en je kunt de voorgeboortelijke gelukzalige oceaan niet terugvinden...

Waarheen moeten we ons wenden om nog die goddelijke Troost te vinden?

In de kunst zijn er bronnen volop waaruit je troost kunt putten. Maar het is als het ware een voorgestelde bron, niet een echte. Het is alsof je uit je ooghoeken schouwt, ergens opzij waar het ten diepste om gaat – maar bij het rechtoet kijken is alles weg...

*

Je kunt met een positieve stemming naar de wereld kijken. Dan zie je hoe de mensen allemaal iets goeds in zich dragen en dat het minder goede of zelfs slechte voor een groot deel te wijten is aan de erbarmelijke ontbering van troost tijdens het opgroeien. De ouders en de leerkrachten zijn vooral bezig met zichzelf en de aanwezigheid van het kind is vaak – ook al is het zeer gewenst – lastig, het haalt je uit jezelf en daar wil je juist zo graag in blijven.

² Novalis, *Geistliche Lieder*. Nederlandse vertaling van Albert Verwey (1913) te vinden op dbnl.org.

Zo groeien de kinderen op met hun aanleg tot allerlei lelijke eigenschappen en die kunnen goed gedijen wanneer je het kind ermee alleen laat.

Dus als positief gestemde mens leer je het kwaad in de wereld goed te relativieren. Je kijkt naar het wonder van de schepping waar de mens de kroon op zet en je probeert je idealen te koesteren en te verwezenlijken. Je kunt dan ook goed waarnemen hoeveel van het ware, schone en goede toch op aarde te vinden is en je zult over mijn komende uiteenzettingen niet zo verbaasd zijn.

Maar veel mensen hebben een meer negatieve gestemdheid. Hun blik rust vooral op de tekortkomingen en – met voorbijzien aan de eigen gebreken – bekritisieren ze die tekortkomingen heftig. Alles is in feite ‘eigen schuld’, had je maar dit, had je maar dat... Het ongeluksgevoel dat een negatieve stemming met zich meebrengt wordt gecompenseerd door kritiek en verontwaardiging. En zo zal de ‘naar beneden gerichte blik’ niet makkelijk omhoog te heffen zijn, naar de feiten die ik op de volgende bladzijden zal gaan schilderen. Anderzijds zijn de negatieven onder ons juist de mensen die de troost die ik ga beschrijven het hardst nodig hebben.

Wat we moeten vasthouden is de naakte eenzaamheid van iedere op aarde levende mens. Je moet het uiteindelijk toch alleen oplossen, verdragen, doen, enzovoort. Niemand kan het verdriet voor jou dragen. Een ander kan *meedragen*, maar in jouw deel blijf je alleen.

Ook daarover heeft Novalis gedicht in een van zijn geestelijke liederen.³ Novalis is hiermee een wegwijzer naar het grote gebeuren dat ik nu zal gaan beschrijven.

3 Novalis, Geistliche Lieder nr. III, voor het citaat zie de epiloog.

TROOST

Nu komt het erop aan dat we ons gevoelsleven scherpen, zoals je de oren spitst wanneer je iets wilt horen. Het gevoel is sterk gericht op de zelfbeleving. Maar nu gaan we iets interessants doen: we gebruiken de zelfbeleving, de ervaringen daarin om de omgeving te leren *voelen*.

Laten we nog eens de herinneringen aan eenzame kindermomenten oproepen en de daaropvolgende gelukzaligheid van de troost. Je was gevallen, allebei de knieën kapot, heel enge bloedplekken, pijn, schrik... mama kwam je optillen, maakte de wonden schoon, stelde je gerust, hield je vast, deed pleisters erop zodat je dat enge bloed niet meer zag. Je kreeg iets warmes te drinken en mocht op schoot blijven zitten, nasnikkend van de pijn en de schrik.

Zo zijn er veel kinderherinneringen, als je eraan begint te denken, komen er steeds meer. Of je herinnert je uit je latere kindertijd de kinderruzies, plagerijen, buitensluitingen, roddelpartijen enzovoort. Hopelijk kwam het ook vaker weer goed en om *die* gevoelens gaat het. De gelukzaligheid van het goedmaken. De troost van het nieuwe begin... Laten we onze fantasie op gang brengen en je vindt in je eigen biografie de gevoelens van troost, vrede, goede voornemens, gevoelens van medelijden, van liefde. Misschien waren ze er maar kort, maar ze zijn *bekend*.

Op latere leeftijd komen zulke gevoelens niet meer zo onschuldig en zuiver voor. Ze zijn er wel, maar de rationele ontwikkeling relativiseert, zwakt af, maakt zelfzuchtig.

'Mag alleen een kind uw gelaat aanschouwen?
Dan maak mij tot jouw kind!'

Zo spreekt Novalis tot Maria.

We kunnen onze tedere onzelfzuchtige ziel het best in onze kinderherinneringen terugvinden.

Nu zijn we volwassen en die kinderlijke onschuld is vervlogen, maar de herinneringen zijn er. Wanneer we nu de moeilijke tragische momenten, de eenzaamheid van de volwassene voor de geest halen, dan is er toch nog een bron van troost, gelukzaligheid, vrede te vinden. Die vinden we misschien enigszins in onszelf en blijven eenzaam, maar we kunnen die ook buiten ons vinden en we weten dat heel goed.

Denk aan een lange, sombere en donkere winter en voel je gemoed wanneer de eerste aankondiging van het voorjaar zich aandient. De frisse dag, verwarmd door de zon aan een blauwe hemel, de eerste bloempjes in het gras, een enkele vogel die fluit, de gure wind zacht geworden, de dorheid en aftandsheid verfrist door de voorbode van nieuw leven...

's Morgens opgestaan met een onverklaarbaar somber gemoed zet je de radio aan met je favoriete klassieke zender. Juist nu speelt er half bekende, je diep aangrijpende muziek. Je gaat zitten en je huilt van ontroering en gevoelens van troost. Het blijkt een Enigma variatie van Edward Elgar te zijn. Of een aria uit een Paascantate van Bach. Of een Impromptu van Chopin, of één van zijn Ballades, of, of, of...

Je hebt een conflict met een collega en je moet vrezen dat de